UOT 332.13.2/1

Azərbaycanın iqtisadi inkişaf modelinin təkmilləşdirilməsi imkanlarına dair

Z.A. Quliyev[1], **G.N. Səfərova**[2]
[1]"Neftqazelmitədqiqatlayihə" İnstitutu,
[2]Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti

e-mail: ziyaguliyev7@gmail.com

Açar sözlər: iqtisadi inkişaf, inkişaf modelləri, prinsipial mexanizm, renovasiya, iqtisadi artım.

DOI.10.37474/0365-8554/2023-12-45-49

О возможностях усовершенствования модели экономического развития Азербайджана

З.А. Гулиев[1], Г.Н. Сафарова[2]
[1]НИПИнефтегаз,
[2]Азербайджанский государственный университет нефти и промышленности

Ключевые слова: экономическое развитие, модели развития, принципиальный механизм, реновация, экономический прирост.

Описаны возможности усовершенствования действующей модели экономического развития страны. С применением авторского мониторинга были подробно проанализированы различные аспекты моделей экономического развития высокоразвитых и развивающихся стран мира и по каждой из них дан краткий обзор. Также указан ряд факторов, которые могли бы позволить улучшить существующую модель развития национальной экономики Азербайджана.

About possibilities for improving the model of economic development of Azerbaijan

Z.A. Kuliyev[1], G.N. Safarova[2]
[1]"Oil–Gas Scietific Research Project" Institute,
[2]Azerbaijan State Oil and Industry University

Keywords: economic development, development models, prinsipial mechanism, renovation, economic growth.

The article describes the possibilities for improving the current model of economic development of the country. Using the author's monitoring, various aspects of the economic development models of highly developed and developing countries of the world were analyzed in detail and a brief explanation was given about each of them.

A number of factors are also indicated that could improve the existing model of development of the national economy of Azerbaijan.

Məlumdur ki, bazar münasibətlərinin təşəkkülü şəraitində hər bir ölkənin makroiqtisadi siyasətinin başlıca məqsədi – dayanıqlı iqtisadi inkişafa nail olmaqdır. Artıq bir faktdır ki, mövcud ədəbiyyatlarda bu vaxtadək iqtisadi inkişafı tam mənada əks etdirən yeganə bir göstərici yoxdur. Məhz bu səbəbdən beynəlxalq miqyasda iqtisadi inkişafı xarakterizə edən göstəricilər sisteminin müəyyən edilməsi istiqamətində aparılan tədqiqatlar indi də davam etdirilməkdədir və öz aktuallığı ilə seçilir.

"İqtisadi inkişaf" nəzəriyyəsi "iqtisadi artım" və "iqtisadi tsikllər" nəzəriyyələri ilə bərabər, iqtisadiyyatın dinamik hərəkətini özündə əks etdirən universal bir nəzəriyyədir [1]. Çünki iqtisadi artım iqtisadi dinamikanı kəmiyyət, iqtisadi inkişaf isə keyfiyyət baxımından səciyyələndirir.

İqtisadi inkişaf – mahiyyətcə iqtisadi artımı, daha çox sərvət yaradan bilik iqtisadiyyatının yaradılmasını, iqtisadiyyatda pozitiv struktur dəyişikliyini, əmək məhsuldarlığı və həyat keyfiyyətinin artımını özündə əks etdirən çoxcəhətli bir prosesdir [2].

Lakin iqtisadi artımın olması heç də iqtisadi inkişafın mövcudluğu demək deyil. İqtisadi artım baş verdikdə belə, əgər ölkə iqtisadiyyatında hər hansı bir keyfiyyət və yaxud əsaslı struktur dəyişiklikləri, eləcə də əhalinin həyat tərzində nəzərəçarpacaq pozitiv dəyişikliklər baş vermirsə, onda iqtisadi inkişafdan ümumiyyətlə söhbət gedə bilməz.

"İqtisadi inkişaf" məfhumunun daha düzgün mahiyyəti bir çox ensiklopediyalarda öz əksini tapmışdır. Görkəmli iqtisadçı, akademik Z.Ə.Səmədzadənin ideya müəllifi olduğu və baş redaktorluğu

ilə 2012-ci ildə nəşr edilən Böyük İqtisadi Ensiklopediyada qeyd edilır ki, "...*iqtisadi inkişaf-iqtisadiyyatda real gəlirlərin artması hər bir nəfərə hesablanmaqla, real istehsalın artımıdır*" [3].

Azərbaycanda yeni neft strategiyasının işlənilməsi və onun uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində neft-qaz satışından əldə edilən gəlirlər ölkənin sürətli iqtisadi inkişafına təminat yaratmaqla yanaşı, iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun, nəqliyyat və sosial sferaların inkişafına, İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarının (İKT) geniş tətbiqinə, əhalinin şəxsi gəlirlərinin artmasına, onların su, qaz və elektrik enerjisi ilə fasiləsiz təminatına, mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılmasına imkan vermiş, ölkənin beynəlxalq nüfuzunun dünyada əsaslı şəkildə artmasına, ən başlıcası isə siyasi sabitliyin və davamlı iqtisadi inkişafın formalaşması proseslərinə öz töhvəsini vermişdir.

İqtisadi inkişaf modelinin əsas elementlərinin təhlili. Hər bir ayrıca götürülmüş ölkənin tətbiq etdiyi iqtisadi inkişaf modeli daxili imkanlarına və mövcud şəraitə uyğunlaşdırıldığından, bir sıra parametrlərinə görə digərlərindən fərqlənir. Son 20 ildə iqtisadi inkişafın səviyyəsi və təbii resurslardan qaynaqlanmış iqtisadi ədəbiyyatda "Milli iqtisadi inkişaf modeli" yanaşmasına xüsusi yer ayrılmışdır [4]. Zaman və məkan çərçivəsində formalaşmış, tədricən dəyişmiş və daima inkişaf etməkdə olan bu modelin mahiyyətinə iqtisadi inkişafla əlaqədar qarşıya qoyulan məqsədlər, iqtisadi inkişafın ayrı-ayrı istiqamətləri və onların icrasını təmin edən prinsiplər, metodlar və mexanizmlər daxildir.

İqtisadi inkişafın Azərbaycan modeli öz mahiyyəti ilə digərlərindən çox fərqlənir. Azərbaycanın iqtisadi inkişaf modelinin fərqli cəhətləri – onun innovasiya prosesinə doğru hədəflənməsi, məqsədli və regional proqramlara daha çox üstünlük verilməsi, eləcə də sosial yönümlü olmasıdır.

Dünya təcrübəsində ölkələrin sosial-iqtisadi inkişafının modelləri onların mövcud olan resursları və iqtisadi nəzəriyyələrin ayrı-ayrı ölkələrdə tətbiqi əsasında müəyyən edilir. Beynəlxalq təcrübədə artıq qəbul edilmiş bir sıra iqtisadi inkişaf modelləri də mövcuddur. İqtisadi inkişaf modelləri, ilk növbədə, fərqli təsərrüfat mexanizmləri ilə idarə olunur, çünki hər biri ayrılıqda müxtəlif məzmuna malikdir və zaman ərzində təkmilləşdirilmişdir [5].

Qeyd edək ki, inkişaf etmiş ölkələrdə Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) 40–60 %-i sosial sahəyə istiqamətləndirilir. İqtisadi inkişaf modelinin əsas tərkib hissəsi kimi isə idxalı əvəz edən və ixrac yönümlü sənaye siyasəti qəbul edilir. Azərbaycanın iqtisadi inkişaf modelinin mahiyyətini, xarakterik xüsusiyyətini və üstün cəhətlərini şərh etməzdən əvvəl, dünyanın inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrinin iqtisadi inkişaf modelinin fərqli cəhətlərini nəzərdən keçirmək yerinə düşərdi. Həmin inkişaf modellərinin, müəllif monitorinqinin nəticəsi kimi yaranmış sxematik qısa şərhi cədvəldə verilmişdir. Cədvəldən göründüyü kimi, qeyd edilən modellərin hər birində müəyyən oxşarlıq olsa da, onların formalaşdırılması prosesində təsərrüfat mexanizminin müxtəlif ünsürləri və kombinasiyalarından geniş istifadə olunmuşdur ki, bu da vacib amil hesab olunur.

№	Ölkələr	Modelin mahiyyəti və xüsusiyyətləri
1	2	3
1	Amerika modeli	Liberal modeldir, sosial siyasətdə fərdiçilik prinsipinə üstünlük verilir. Model əsasən üç dayaq üzərində qurulmuşdur: şəxsiyyət azadlığı, xüsusi mülkiyyət azadlığı və özəl sahibkarlıq azadlığı. Bu modelin əsas prinsipi kimi azad bazar və onun mexanizmlərinin ədalətli rəqabət qanunları əsasında fəaliyyət göstərməsi qeyd edilir. Burada sosial siyasət vətəndaşlara fərdi problemlərin həllində yüksək iqtisadi sərbəstlik verilməsinə hədəflənmişdir. İqtisadi siyasətin formalaşmasında alim və mütəxəssislər yuxarı idarəetmə pilləsində yaxından iştirak edirlər. Bu model sahibkarlığın stimullaşdırılması və əhalinin ən fəal təbəqəsinin varlanması prinsipi üzərində qurulmuşdur. Ölkədə ÜDM-in 80 %-ə qədəri xidmət sahələrində yaranır. Orada federal xərclərin 30 %-i elmi-texniki araşdırmalara sərf edilir. İşsizliyə görə orta aylıq müavinət 1100 dollardan yuxarıdır. İqtisadiyyatın spesifik xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, daxili tələbat təklifləri, dövlət xərcləri onun gəlirlərini, idxal isə ixracı üstələyir.
2	Almaniya modeli	"Sosial yönümlü bazar təsərrüfatı" modelinin əsas cəhətləri aşağıdakılardır: - dövlət tənzimlənməsi iqtisadiyyatın sahə strukturunun təkmilləşdirilməsi əsasında ictimai əmək bölgüsünün dərinləşdirilməsi yolu ilə azad rəqabətin qorunmasına istiqamətlənməsi; -makroiqtisadi proseslərin və bazar subyektlərinin fəaliyyətinin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi; -sosial sahələrin sosial tərəfdaşlıq və sosial məsuliyyət əsasları üzərində qurulması; -sosial siyasətin həyata keçirilməsində istehsal sahələrinə üstünlük verilməsi; -iqtisadiyyatın pul-kredit siyasəti vasitəsi ilə tənzimlənməsi; -işsizliyin səviyyəsinin minimuma endirilməsi əsasında məşğulluğun tənzimlənməsi; -sənayenin kreditləşdirilməsi üçün ixtisaslaşdırılmış bankların mövcud olması; -ÜDM-in 30 %-ə qədərinin sosial ehtiyacların ödənilməsinə yönəldilməsi; - ixrac edilən məhsulların 85 %-dən çoxunun hazır emal məhsulunun olması.
3	Yaponiya modeli	Yapon modelinin xüsusiyyətləri aşağıdakılardan ibarətdir: - sosial funksiyaların dövlətdən firma və təşkilatlara ötürülməsi və onun əsasında dövlət büdcəsində sosial xərclərin aşağı səviyyədə olması; - işçilərin işə ömürlük götürülməsi sisteminin formalaşması və inkişaf etdirilməsi; - sənayedə struktur dəyişiklikləri siyasətinin həyata keçirilməsi əsasında ən çox əlavə dəyər yaradan elm tutumlu sahələrin prioritetliliyi; - ümumi milli mənafelərin fərdlərin mənafelərindən üstünlüyü, dünya bazarında yüksək rəqabət qabiliyyətli məhsul istehsalının təmin edilməsi; - əmək məhsuldarlığının artımının əməkhaqqının artımından yüksək olması prinsipinə üstünlük verilməsi; - iqtisadi inkişafın tənzimlənməsində dövlətin fəal rol oynaması.
4	Cənubi Koreya modeli	Yapon modelinə çox oxşardır. İqtisadiyyatın sürətli inkişafı üçün dövlət, vergi, tarif və valyuta siyasətindən geniş istifadə edilir. Qiymətlər üzərində dövlət nəzarəti yüksəkdir. Xarici iqtisadi əlaqələr – ixrac yönümlü inkişaf strategiyasına söykənir.
5	İsveç modeli	Qarışıq iqtisadi sistem mülkiyyətin üç formasının: dövlət, özəl və kooperativ birliyinə və qarşılıqlı hərəkətinə əsaslanır. Modelin əsasında fəal dövlət tənzimlənməsi ilə müşahidə olunan və rəqabətə əsaslanan bazar iqtisadiyyatı dayanır. Modelin xüsusiyyəti əhalinin tam məşğulluğu və yüksək rifah səviyyəsi ilə xarakterizə edilir. Modelin əsas məqsədlərinə aşağıdakılar aiddir: - zəhmətkeşlərin yüksək əməkhaqqı alması; - işsizliyin aşağı səviyyədə olması; - sürətli iqtisadi artım; - əhalinin gəlirlərinin bərabərləşdirilməsi; - istehlakın yüksək səviyyədə olması; - qiymətlərin sabitliyinə nail olmaq; - regional iqtisadi tarazlığa kömək etmək; - əhaliyə sosial zəmanətlərin verilməsi; - vergi dərəcəsinin yüksək olması; - pulsuz xidmətlər vasitəsi ilə sosial tələbatların yüksək səviyyədə ödənilməsi; - sosial həmrəyliyin təmin edilməsi.
6	Fransa modeli	Bu ölkədə iqtisadi inkişaf aşağıdakı mexanizmlər vasitəsilə təmin edilir: - rəqabətin həvəsləndirilməsi; - qiymətlərin inflyasiya, rəqabət, tələb və təklif balansı amilləri əsasında formalaşdırılması və idarə olunması; - vergi sistemində güzəştlər və imtiyazlar mexanizmlərindən istifadə edilməsi; -əməkhaqqı ödənişinin inflyasiya həddi nəzərə alınmaqla tənzim-lənməsi. Ölkədə daxili istehlak ÜDM-in 70 %-ni təşkil edir. Yoxsulluq həddi 950 avro səviyyəsində qəbul edilmişdir.
7	İsveçrə modeli	İqtisadi siyasət iqtisadi potensialın modernləşdirilməsi və Xarici İqtisadi fəaliyyətin genişləndirilməsinə hədəflənmişdir. Transmilli korporasiyalar və dövlət sektoru iqtisadiyyatda mühüm rol oynayır. Federal büdcə sosial yönümlüdür. İxracın 90 %-ni hazır sənaye məhsulları təşkil edir. Ümumi milli gəlirin 70 %-i xidmət sahələrində formalaşır.
8	Türkiyə modeli	İnkişaf strategiyasının əsasını özəl sektorun, kənd təsərrüfatının kiçik və orta biznesin inkişafı, xarici ticarətin liberallaşdırılması, emal sənayesində iri holdinqlərin yaradılması, dövlət-özəl partnyorluğu təşkil edir. Türkiyə əhalisinin 90 %-i icbari tibbi sığorta ilə əhatə olunmuşdur. Tibb xidmətinin 65 %-ni dövlət tibb müəssisələri göstərir.
9	Litva modeli	Ölkədə sərt, maliyyə və valyuta-siyasəti həyata keçirilir. Burada yüngül, kimya, neft emalı, ağac emalı və tikinti materialları istehsalı sahələri sürətlə inkişaf etdirilir. Avropa standartlarına uyğunlaşdırılan yüngül sənaye, eləcə də turizm sferası prioritet sahələrdən hesab edilir.
10	Qazaxıstan modeli	İqtisadi inkişaf modelinin mahiyyəti-rəqabət qabiliyyətli ölkənin yaradılması və renta ödənişi əsasında xarici investisiyaların cəlb edilməsindən ibarətdir. Ölkədə struktur islahatları Sinqapur variantı əsasında həyata keçirilir. İqtisadi islahatlar çərçivəsində güclü maliyyə-sənaye qruplarının yaradılmasına və icra hakimiyyətinin formalaşdırılmasına üstünlük verilir. İqtisadiyyatın neft sektorundan asılılığının azaldılması və 2030-cu ilə qədər qeyri-neft sektorunun inkişafına üstünlük verilmişdir.
11	Rusiya modeli	Ölkənin müasir bazar modeli qarışıq iqtisadiyyata əsaslanır. Ölkədə mülkiyyətin bütün formaları tətbiq edilir, üstünlük əsasən səhmdar cəmiyyətinə verilmişdir. Ölkənin yeni iqtisadi strategiyası "Yığım-investisiya ağırlığının artımı" prinsipinə əsaslanır. Ona uyğun olaraq 2035-ci ilədək aşağıdakılar üstünlük verilməsi nəzərdə tutulmuşdur: - investisiya yönümünün artımı; - biznes mühitinin yaxşılaşdırılması; - qeyri-neft ixracının dəstəklənməsi; - xərclərin azaldılması; - şirkətlərin gəlirlərinin artırılması; - iqtisadi sferalarla rəqabətin stimullaşdırılması və dəstəklənməsi; - innovasiya fəaliyyətinin dəstəklənməsi; - cəmiyyətin və hər bir vətəndaşın maraqlarının qorunması.

İQTİSADİYYAT, İDARƏETMƏ, HÜQUQ
ЭКОНОМИКА, УПРАВЛЕНИЕ, ПРАВО / ECONOMY, MANAGEMENT AND LAW

12	Çin modeli	Çin "iqtisadi möcüzəsi" – planlı sosialist iqtisadiyyatı ilə bazar təmayüllü kapitalist iqtisadiyyatının optimal sintezindən ibarətdir. Bu iqtisadi siyasətin əsasını aşağıdakılar təşkil edir: -plan-bölgü və bazar sistemlərindən paralel istifadə edilməsi; -bazar elementlərinin iqtisadiyyatda tədricən tətbiq edilməsi; - mərkəzləşdirilmiş bölgünün tədricən ixtisar olunması; - dövlət sektorunun payının azaldılması, başqa mülkiyyət formalarından istifadə edilməsi; - xüsusi sektorun genişləndirilməsi; - dövlətin güclü nəzarətedici və tənzimləyici funksiyalarının öz üzərində saxlaması; -maliyyə-vergi, pul-kredit münasibətlərinin dövlət tərəfindən plan-laşdırılması və tənzimlənməsi; - milli valyuta kursu ilə ixracın stimullaşdırılması; - xarici ticarətin ixracata söykənməsi; - qiymətlərin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi; - iqtisadi sahələr arasında investisiya resurslarının hökumət tərəfindən bölüşdürülməsi; - yeni texnologiyaların tətbiqinə və təbii resurslardan qənaətlə istifadəyə üstünlük verilməsi; - daxili bazarın qorunmasına xüsusi əhəmiyyətin verilməsi; - istehsalın artırıl maşında dövlətin roluna həlledici əhəmiyyət verilməsi.
13	Belarus modeli	Bazar iqtisadi sisteminə keçidə baxmayaraq, qiymətləndirmə və iri müəssisələrin idarə olunması üzərində dövlət nəzarəti güclüdür. Ölkədə daxili bazarda istehsalçıların maraqlarının qorunması siyasəti həyata keçirilir. Xarici ticarətin əsasını yüngül sənaye məhsulları və müxtəlif təyinatlı avtomobillər, traktorlar, kənd təsərrüfatı maşınları təşkil edir. ÜDM-in 50 %-dən çoxu xidmət sahəsində formalaşır. Ölkədə sənaye və ərazi klasterlərin yaradılmasına üstünlük verilir.
14	Latviya modeli	Ölkədə qeyri-neft sektoru və emal sənayesinin əksər sahələri (kimya, elektronika, radiotexnika, elektrotexnika, toxuculuq, yeyinti, əczaçılıq, parfümeriya və s.), eləcə də turizm, kənd təsərrüfatı, İKT sahələri sürətlə inkişaf etdirilir. Elm tutumlu sənaye məhsullarının istehsalının yaxın gələcəkdə 25 %-ə qədər (hazırda bu göstərici 7 %-dir) artırılması nəzərdə tutulur. ÜDM-in 70 %-dən çoxu xidmət sahəsində yaradılır.

Məqalədə həmçinin iqtisadi inkişaf modeli üzrə şərh edilən beynəlxalq təcrübəni, Respublikanın və xarici ölkələrin ayrı-ayrı iqtisadçı alimlərinin fikirləri, mülahizələri və yanaşmalarının ümumiləşdirilməsinə əsaslanaraq, müəlliflər tərəfindən diferensial sxem şəklində Azərbaycanın iqtisadi inkişaf modelinin prinsipial mexanizmi təklif edilmişdir (şəkil).

Təklif edilən sxemin özəlliyi ondadır ki, burada iqtisadi inkişaf modelinin təminedici bazası, başlıca xüsusiyyətləri və modelin icrası mexanizminin həyata keçirilməsi alətləri kompleks şəkildə təsvir olunmuşdur və yanaşma tərzinə görə tamamilə yenidir. Doğrudur, onun inkişafına dövlət təminatı yaradılmalı, neft amilindən asılılıq azaldılmalı, qeyri-neft sənayesinin potensial və ixrac imkanları əsaslı şəkildə genişləndirilməlidir.

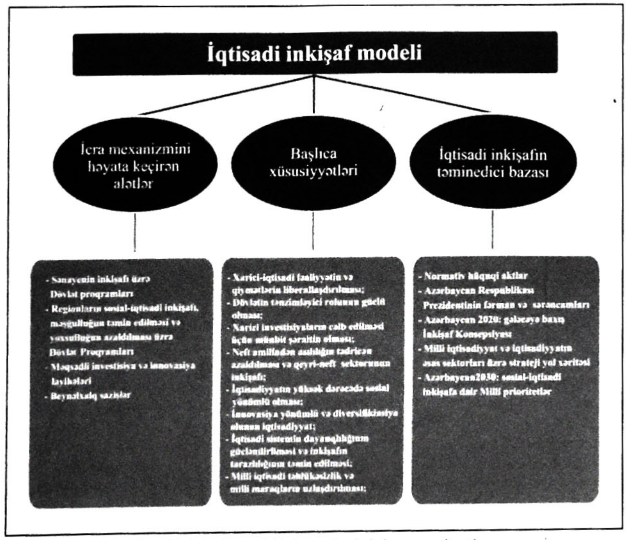

Azərbaycanın iqtisadi inkişaf modelinin prinsipial mexanizmi

Qeyd edilənlərlə yanaşı, ölkənin müasir iqtisadi durumunda yaranan bir sıra problemlər hələ də öz həllini tapmayıb. Müəlliflərin fikrincə, aşağıda qeyd edilən amillər mövcud iqtisadi inkişaf modelinin təkmilləşdirilməsinə imkan yarada bilər :

– milli gəlirin vahid ədalətlilik prinsipi əsasında düzgün bölüşdürülməsi;

– idxalı əvəz edən və ixrac yönümlü məhsulların həcminin, çeşidinin və xüsusi çəkisinin artırılması;

– emal sənayesinin bir çox alt sahələrində, eləcə də aqrar sektorda natural məhsul istehsalının artırılması və onların beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması;

– regional inkişafdakı qeyri-bərabərliyin tənzimlənməsi;

– məcmu təklifin tələbin strukturuna uyğunlaşdırılması;

– yüksək ödənişli yeni iş yerlərinin yaradılması;

– milli valyutanın məzənnəsinin qorunub saxlanılması;

– milli gəlirin ədalətlilik prinsipi əsasında bölüşdürülməsi;

– daxili bazarın tarif metodu əsasında tənzimlənməsi;

– intellektual mülkiyyətin inkişafı;

– əməyin ödənişi ilə istehsalın son nəticəsi və keyfiyyətinin yüksəldilməsi arasında əlaqənin yaradılması;

– büdcənin mədaxil hissəsinin neft amilindən asılılığının minimuma endirilməsi;

– emal sənayesinin bir çox alt sahələrində, eləcə də aqrar sektorda natural məhsul istehsalının artırılması və onların beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması;

– vergi daxilolmalarının həcminin artırılması;

– əhalinin həyat səviyyəsinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması;

– məhsul, əmək və kapital bazarlarında iqtisadi tarazlığın yaradılması və s.

Nəticə

1. Ölkənin iqtisadi inkişafının təmin edilməsi üçün iqtisadi və sosial proseslərin bilavasitə dövlət tərəfindən tənzimlənməsi zəruridir.

2. Keyfiyyət baxımından yeni iqtisadi inkişafa və artıma nail olmaq üçün rəqabətqabiliyyətliliyin prioritetlərinin qlobal iqtisadi inkişafla birlikdə reallaşdırılması və yeni tədqiqat metodlarının yaradılması vacibdir.

3. Neftqazçıxarma sahəsi Azərbaycan iqtisadiyyatında başlıca elementdir və müasir zamanda ölkə iqtisadiyyatının yarıdan çoxunu özündə cəmləşdirərək, iqtisadi dirçəlişi stimullaşdıran mühüm baza rolunda çıxış edir. Bu səbəbdən onun sürətli inkişafı üçün renovasiya proseslərinə müəyyən həcmdə sərmayələr ayrılması yolu ilə iqtisadi artıma təsir effektinin artırılması məqsədəuyğundur.

Ədəbiyyat siyahısı

1. *Hüseynov T.H.* Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli(nəzəriyyə və praktika). – Bakı: Elm, 2015, 466 s.
2. *Кулиев З.А.* Развитие нефтегазового комплекса и его влияние на социально-экономический рост Азербайджана. Материалы VII Международной НПК на тему "Роль и значение интеллектуальной собственности в инновационном развитии экономики". Киев, "ИИС", 2015, 163-166 с.
3. *Səmədzadə Z.Ə.* Azərbaycan iqtisadiyyatı 100 ildə. – Bakı: "Letterpress" nəşriyyat evi, 2021, 668 s.
4. *Hacızadə E.M.* Neftqazçıxarma kompleksinin iqtisadi inkişaf modeli. – Bakı: Elm, 2002, 472 s.
5. *Nuriyev Ə.X.* Azərbaycanda iqtisadi inkişaf və modernləşmə siyasətinin konseptual əsasları. – Bakı: "Avropa nəşriyyatı", 2013, 418 s.

References

1. *Guseynov T.H.* Azerbaydjanin milli iqtisadi inkishaf modeli (nezeriyye ve praktika). – Baku: "Elm", 2015, 466 s.
2. *Kuliyev Z.A.* Razvitie nefteqazovoqo kompleksa i eqo vliyanie na sosialno-ekonomicheskiy rost Azerbaydjana. Materiali VII Mejdunarodnoy NPK na temu "Rol' i znachenie intellektualnoy sobştvennosti v innovasionnom razvitii economiki". Kiev, "İİS", 2015, 163-166 s.
3. *Samedzade Z.A.* Azerbaydjan iqtisadiyyati 100 ilde. – Baku: "Letterpress" neshriyyat evi, 2021, 668 s.
4. *Gadjizade E.M.* Neftqazchixarma kompleksinin iqtisadi inkishaf modeli. – Baku: Elm, 2002, 472 s.
5. *Nuriyev A.X.* Azerbaydjanda iqtisadi inkishaf ve modernleshme siyasetinin conseptual esaslari. – Baku: "Avropa" neshriyyati, 2013, 418 s.